

SĂLAJENII ȘI RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ AL ROMÂNIEI

Sălajul sau Țara Silvaniei este un străvechi pământ românesc a cărui istorie, așa cum ne atestă vestigiile culturii materiale și spirituale, se pierde prin negura vremurilor, departe, dincolo de existența bimilenară a neamului nostru.

Românii sălăjeni înfipti cu trainice rădăcini în pământul Silvaniei, pe care l-au stăpânit, lucrat și apărât cu brațele și sîngele lor în vremuri de primejdie, au urcat treptele istoriei cu tenacitate și vigoare, participînd activ — de-a lungul veacurilor — la numeroasele bătălii purtate de întregul nostru popor pentru apărarea ființei sale, pentru libertate națională și socială.

Mereu vie în tradiția și conștiința sălăjenilor, ideea de libertate, de neafirmare, și de unitate națională, a constituit pentru ei o permanență menită a le capta și mobiliza toate energiile.

După momentul crucial cu putere de simbol — unirea țărilor române, înfăptuită la 1600 de Mihai Vodă Viteazul — sălăjenii rețin, cu justificată mîndrie, și faptul că în Sălaj, prin glorioasa bătălie de la Guruslău din 3 august 1601 — menită în concepția Voievodului să ducă la refacerea unității din anul 1600 — s-a deschis drumul lung și greu a evenimentelor și bătăliilor din învolburatii ani 1848, 1859, 1877, 1918, prin care simbolul — libertatea, neafirmarea și unirea tuturor românilor să devină fapt de viață.

Înțelegă într-un astfel de context a istoriei noastre naționale proclamarea la 9/21 mai 1977, a independenței de stat a României, urmată de consfințirea și consolidarea ei pe cîmpurile de luptă în războiul neafirmării, „una din cele mai bărbătești încordări, a neamului întreg”¹ — cum aprecia G. Coșbuc — a produs — cum era și firesc — un puternic ecou, entuziasm și ample acțiuni de solidaritate frățească în rîndurile tuturor românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, aflați încă sub jugul dominației străine.

Informații despre mersul evenimentelor de la Dunăre din ziarele și periodicele românești de dincoace de munți: „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Telegraful Român”, „Observatorul”, „Școala Română” și „Albina Carpaților” (Sibiu), „Familia” (Budapesta), „Biserica și Școala” (Arad), „Cărțile sateanului român”, „Amicul familiei” (Gherla) etc., sălăjenii — ca de altfel toți românii

¹ G. Coșbuc, *Povestei unei coroane de oțel*, București, 1899, p. 258.

de sub ocupație străină — au văzut în războiul de independență, în „Cauza ostașului român — cum menționa *Gazeta Transilvaniei* din 2 iunie 1877 — o cauză generală română”, iar victoria lui, o victorie „a întregii națiuni, fie aceea risipită în orice parte a lumii”².

De aceea, imediat, după începerea ostilităților româno—ruso—turce, a constituirii — la Apelul Crucii Roșii din România — a primelor Comitete de ajutorare a soldaților români de la: Sibiu, Brașov, Năsăud, Făgăraș, Cluj, Orăștie, Viena, Cernăuți, Suceava etc., și — după desființarea acestora de către autoritățile austro—ungare — a celor peste 350³ de centre — din inițiativă particulară — pentru colectarea de „ofrande” în folosul acelorași răniți, îi vom găsi angajați în această acțiune „cu caracter de masă”⁴ și pe sălăjeni.

Astfel, în data de 25 mai 1877, se întrunesc la Zalău, un număr de 8 intelectuali, fruntași ai mișcării naționale din Sălaj: Gh. Pop de Băsești, advocații Ioan Maniu și Emeric Pop, Vasile Pop asesor la sedria orfanală, Gavril Trifu profesor preparandial, Alexandru Costea preot în Ornița, Teodor Pop protopop în Ortelec și Valentin Pop funcționar în Zalău, pentru a debata modalitățile concrete de ajutorarea soldaților români răniți. Hotărând începerea acțiunii, prin centrele de colectare din Zalău, Șimleul Silvaniei și Băsești, redactează — cu această ocazie — și o scrisoare către vicarul Silvaniei Alimpiu Barboloviciu, rugându-l să apeleze, la rîndul său, la toți protopopii și preoții români din Silvania pentru a sprijini cu bani, materiale (scame) răniții din România. În scrisoare se spunea printre altele: „Evenimentele în orientul Europei care siliră și pe România să îmbrace față de război și să-și saorifice viața și averea fiilor săi pentru apărarea vetrei strămoșești, ne impun atît din punct de vedere al umanității, cît și al legăturii de sînge, în care sîntem cu frații noștri cei de dincolo de Carpați, imperios, ca să facem și noi ceva pentru alinarea durerilor fraților noștri răniți sau lipsiți de averea lor prin furia zeului Marte”⁵. Alimpiu Barboloviciu însușindu-și această propunere lansează, într-adevăr, un apel pentru subscripții către clerul român din vicariatul Silvaniei⁶. Apoi împreună cu soția sa Maria Barboloviciu — colectantă și conducătoarea centrului Șimleul Silvaniei — adună de la preoții din: Șeredei, Mal, Crasna, Stîrciu, Valcăul de Jos, Cehei, Fizeș, Halmăjd, Giumeloiu, Pria, Cizer, Valcăul de Sus, Drighiu și de la avocatul Ioan Anghel din Șimleu, Ludovica Oros, Virginia Șerbu — colectantă în comuna Siciu, suma de 37 fl. și adresîndu-se redacției, *Gazetei Transilvaniei*, roagă a „transpune aici inclușii 37 fl. v.a. ca oferte benevole adunate pentru ostașii români răniți în rezelul orientale cu Turcia” și „ai înainta la locul destinațiunei...”⁷, adică Crucii Roșii din România.

² *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, an. XL, nr. 42, din 14/2 iunie 1877.

³ Șt. Pascu, *Transilvăneanul, bănățeanul, bucovineanul*, în *Magazin istoric*, București, XI, nr. 5 /122/, 1977, p. 42.

⁴ V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională /1848—1881/*, București, 1974, p. 404.

⁵ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 205 și 129.

⁶ I. Ardeleanu-Senior, *op. cit.*, p. 64.

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, an. XL, nr. 100, din 22 decembrie st. v. 1877.

Sub egida Centrului de colectare din Sibiu — condus de Iudita Măcelaru — și sub îndrumarea directă a tatălui său, în Băsaști și zona Cehului Silvaniei, desfășoară o vastă activitate în sprijinul ostașilor români eleva Elena Pop de Băsaști (1862—1940), care în vara anului 1877, fiind în vacanță, organizează colecte în: Băsaști, Asuajul de Jos, Băița, Babța, Bîrsăul de Sus, Bîrsăul de Jos, Giurtelecul Hododului, Ludoș, Oarța de Sus, Orțița, Sălsig, Strēmți și Cehul Silvaniei. Activitatea aceasta este oglindită atât în documente cît și în consemnările din presa vremii. Astfel, în 4 septembrie 1877 pretorele plasei Cehul Silvaniei raporta Comitetului Suprem din Sălaj despre „colecta pentru ostașii răniți din România” făcută de Elena Pop de Băsești⁸, iar prefectul județului Sălaj, informa, la rîndul său, Ministerul de Interne de la Budapesta — prin raportul nr. 274 din 11 septembrie a.c. — că „Elena Pop de Băsești a colectat donații pentru ostașii răniți din România” și că pînă la această dată a depus două liste cu subscripții pentru a fi vizate de autorități și în care sînt notate 58 de persoane care au donat suma de 193,60 fl. și 23 lei v.a. Suma a fost trimisă, apoi Iuditei Măcelaru din Sibiu pentru a fi expediată Crucii Roșii din România⁹. Tot prin Elena Pop de Băsești este trimisă Iuditei Măcelaru și suma de 6 fl. de argint de la Ștefan Pop paroh în Babța¹⁰. În aceeași perioadă, organizînd un atelier, în casa părintească, de pregătire scame, împreună cu 16 fete din Băsești, Elena Pop realizează în cîteva săptămîni și expediază la Sibiu 12,650 kg de scame¹¹.

Drept recunoaștere a meritelor în acțiunea de solidaritate și ajutorarea ostașilor români răniți Elena Pop de Băsești, la propunerea lui Gh. Baritiu¹², este decorată de guvernul român, în 1878 cu „Crucea Elisabeta” alături de alte 12 femei din Transilvania¹³.

O activitate meritorie în colectarea de „ofrande” a desfășurat și protopopul Teodor Pop din Ortelec — responsabilul centrului de colectare Zalău — care adună de la 21 cunoscuți și expediază Iuditei Măcelaru din Sibiu suma de 89 fl. v.a.¹⁴, iar soția sa, Emilia Pop, născută Mărcuș, expediază Centrului de colectare Brașov — condus de Diamandi I. Manole — 2,70 kg. scamă fină, 48 triângule, 38 bandaje și mai multe cîrpe¹⁵.

Tot lui Diamandi I. Manole îi sînt trimise „ofrandele” adunate de la 21

⁸ Arh. Stat. Zalău. Fond prefectura județului Sălaj, Seria Comitele suprem, doc. nr. 274/1877.

⁹ P. Abrudan, *Ajutorul bănesc și material al transilvănenilor în sprijinul războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, II, în „Revista de istorie”, București, 30, nr. 2/1977, p. 293.

¹⁰ *Gazeta Transilvaniei*, an. XL, nr. 86, din 15/3 noiembrie 1877.

¹¹ P. Abrudan, *op. cit.*, p. 293.

¹² I. Georgescu, *Elena Pop Hossu-Longin (1862—1940)*, în „*Tara Silvaniei*”, I, Zalău, 1940, p. 88.

¹³ *Albina Carpaților*, Sibiu, III, nr. 8, din 31 ianuarie 1879, p. 127; Biblioteca Astra Sibiu, Colecția specială, fond Biografiile membrilor secțiilor Astrei. Cutia I. Cota L. XVIII/48; E. Pop-Hossu-Longin, *Amintiri*, în „*Tara Silvaniei*”, I, Zalău, 1940, p. 5.

¹⁴ *Gazeta Transilvaniei*, an. XL, nr. 91 din 2 decembrie/20 noiembrie 1877; I. Tomole, *Poziția populației sălăjene față de războiul pentru independența de stat a României din anii 1877—1878*, în *ActaMP*, I, Zalău, 1977, p. 259.

¹⁵ *Ibidem*, an. XLI, nr. 17 din 2/14 martie 1878.

locuitori din comunele: Sălățiș și Nadișul românesc, de către preotul colec-tant Vasile Cotuțiu în suma de 8 fl. 33 cr. v.a.¹⁶.

Angajat împreună cu elevii săi la producerea de scame învățătorul Ioan Budelecan din Giurtelecul Hododului adresându-se redactorului Gazetei Tran-silvaniei spune: „Prea stimate domnule Redactor. Pentru românii răniți în luptele din Bulgaria, pentru libertate... și școlarii mititei din Giurtelecul Hododului au făcut 2 kg. de scame alăturate cu rugarea, ca să binevoiți a le înainta la destinațiunea sa. Dintre școlari s-au distins la strângerea scamelor mai ales: Ștefan Horincaru, Vasile Zaicasiu, Irina Dan și Viorici Caba”¹⁷.

În afara acestor contribuții de ordin material, solidaritatea sălăjenilor cu frații lor din România s-a manifestat și în plan spiritual.

Astfel, alături de confrății lui din țară și de dincoace de munți, poetul Ioan Sc. Bădescu (Răstolț, 1847—1904) a publicat în presa vremii 9 poezii inspirate din eroismul ostașului român. Ulterior acestea au apărut în volumul intitulat „Coroana României”¹⁸. Dintre acestea cea mai cunoscută, atunci aflată pe buzele tuturor este, „Trompetele răsună”, tradusă în limbaj muzi-cal de compozitorul G. Muzicescu, a constituit însăși marșul în ritmul căruia armata română a plecat la luptă pentru cucerirea independenței. Dăm aici și câteva din aceste versuri:

*Trompetele răsună prin
Munți și prin câmpii,
Românii toți se-adună
Cu sutele de mii...
Un glas pe toți îi cheamă: e glasul neamului...
Ei teamă n-au de nimeni: Trăiască Oastea Țării!*

sau:

*Un dor pe toți îi poartă, să-și vadă iar moșia
Unită, mare, mândră... Trăiască România!*¹⁹.

De asemenea, la reîntoarcerea triumfătoare a oștirii de pe front (8/20 oc-tombrie 1878) același autor o salută, dedicându-i Oda intitulată: „Armatei române”. Iată și câteva din versurile acesteia:

*Bravi copii ia României, mindri v-ați întors,
V-ați întors cu steagul țării
Rupt dar tot frumos;
Mai frumos de cum fusese căci de vultur dus
Mindrul dușmanului soare sub el a apus,*

¹⁶ *Ibidem*, an. XL, nr. 97, din 23/11 decembrie 1877.

¹⁷ *Ibidem*, an. XLI, nr. 37, din 11/23 mai 1878.

¹⁸ I. Sc. Bădescu, *Coroana României*, București, 1881.

*Și-ai adus neatîrnarea țării, dragi copii,
Și virtutea strămoșească și trofee mii;
Țara mîndră vă salută... doru-i s-a împlinit
Bravi copii ai României, bine ați venit!²⁰*

Un alt cîntăreț sălăjean al războiului de independență este Petre Dulfu (Tohat, 1856—1953) pe atunci student la Universitatea din Cluj, secretarul Societății „Iulia”, făcîndu-se ecoul gîndurilor și sentimentelor tineretului transilvănean, aduce omagiul său armatei române în poezii ca: „Ostașilor neatîrnării”, „Ostașului din România”, „La România liberă și independentă”, „Mîngiere și alinare”, „Cununa de laur” etc. Dăm și cîteva din versurile mai semnificative din poezia „Cununa de laur”:

*Cinstesc a voastre fapte de-o lume admirate
Și sufletu-mi se-nalță căci parcă văd în voi
Luptînd pentru mărire și sfînta libertate
Pe-ai Greciei antice, pe-ai Romei vechi eroi.*

*Căci sus colo pe stele trăivor dinșii iară
Cu-a gloriei cunună etern încoronați...
Iar din a lor cenușă acuș o să răsară
Cereasca libertate, unind pe frați cu frați²¹.*

Din toate cele de mai sus, rezultă credem, cu deplin temei, contribuția sălăjenilor, alături de cea a întregului popor, la lupta pentru independența de stat a României, care a deschis drumul realizării unității noastre naționale din 1918.

ANANIE FĂRCAȘ

THE PEOPLE OF THE SALAJ COUNTRY AND THE WAR OF INDEPENDENCE

(Summary)

On the basis of a thorough documentation from the contemporaneous press of the time and other sources the author of the article presents the contribution of Romanians from Sălaj in the War of Independence (1877—1878).

¹⁹ Idem, p. 29—30.

²⁰ Idem, p. 23—24.

²¹ P. Dulfu, *Cununa de laur*, în „Cărțile săteanului român”, Gherla, curs III, 1878, cartea I, p. 7—8.